

A könyvtárosi szakvizsga magyarországi gyökereiről képesítési rendszerünk 140 éves jubileumán

KISZL Péter

„...jóval több hajlam és tanulmány kívántatik, mint sok más pályához.”

(Horvát Árpád, az Egyetemi Könyvtár igazgatója, 1874.)

Szelmánk állandó velejárója a könyvtárosképzés megújulási törekvése, a folyamatos alkalmazkodás a megváltozott környezeti tényezőkhöz, a felhasználói és a fenntartói elvárásokhoz. Az oktatás szerves része a számonkérés, mely a képesítésre való alkalmasság megállapításának mai napig leghatékonyabbnak tartott módszere. A múlt vizsgálata tehát ebből a szempontból is tanulságos lehet: elődeink milyen procedúra után nyilvánítottak egy pályázót a mai értelemben vett könyvtáros munkatársnak? Levéltári forrásokra támaszkodva tárjuk fel a budapesti Egyetemi Könyvtár 140 évvel ezelőttre visszanyúló, a könyvtárosság önálló foglalkozásként való kialakulása szempontjából mérőöldkőnek számító kinevezési gyakorlatát.

Könyvtári szakvizsga – szaktanfolyam – egyetemi előadás – egyetemi szak és tanszék

„A felszabadulás előtt Magyarországon nem volt rendszeres könyvtárosképzés. A hivatásos könyvtárosok csekély száma miatt az illetékesek nem tartották érdemesnek, hogy számukra külön egyetemi vagy főiskolai tanszéket szervezzenek. Legfeljebb a nagy könyvtárak rendeztek hébe-hóba alkalmi tanfolyamokat” – fogalmaz Vértésy Miklós 1958-ban.¹

A 19. század második felétől elterjedt – dolgozatunk középpontjában álló – intézményi szakvizsgáktól² az egyetemi szintű könyvtárosképzés megszervezéséig tehát több, haladónak számító, de köztesnek nevezhető oktatásszervezési próbálkozás zajlott. Szelle Béla ezt így foglalta össze 1979-ben, az egyetemi könyvtárosképzés

harmincéves fennállásakor: „Magyarországon a könyvtárosi stúdiumokat már a század kezdetén megtaláljuk az egyetemeken: 1901 és 1918 között Gyalui Farkas a kolozsvári, 1914-től Gulyás Pál a budapesti, 1936-tól Máté Károly a pécsi és Nyireő István a debreceni egyetemen tartott előadásokat magántanári minőségben, de a tanszék felállítására, a szak megszervezésére nem került sor. Helyette a Múzeumok és Levéltárak Országos Főfelügyelősége, majd a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete szaktanfolyamok szervezésével kísérletezett (1898–1913, 1937–1938 között hét, illetve két alkalommal).”³ További szaktanfolyamokról (Fővárosi Nyilvános Könyvtár, 1916, valamint Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ, OKBK, 1928) olvashatunk Kovács Máté – Bényei Miklós által a közelmúltban közzétett⁴ – 1972-es budapesti IFLA konferenciára készített, de halála miatt el nem hangzott, a képzést áttekintő előadásának jegyzeteiben. Czövek Zoltán közleménye⁵ nyomán ugyanígy kiegészülhet az egyetemi oktatók listája is: Fitz József (Pécs, 1932); Trócsányi Zoltán (Budapest, 1939); Kozocsa Sándor (Budapest, 1941); Dezsényi Béla (Budapest, 1946).

Az egyetemi szak létesítésének kísérlete is megjelenik a tanácsköztársasági Közoktatásügyi Népbiztosság 1919-es rendeletében,⁶ de 1947-ig, Varjas Bélának a könyvtárak szakember-utánpótlását biztosítani hivatott, a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete ülésén elhangzott, a folyamatos hazai könyvtárosképzés megteremtését célzó – komplex, a teljes képzési spektrumot, azaz alap, közép- és felsőfokú könyvtáros-oktatást egészében tárgyaló – javaslatáig nem történt érdemi előrelépés.⁷ Az intézményes kereteket minden kétséget kizáróan az 1948/49-es tanév II. félévében, a mai Eötvös Loránd Tudományegyetemen (akkor Budapesti Tudományegyetemen) a 600/1949. számú közoktatási miniszteri rendelettel, Varjas Béla vezetésével létrejött és azóta megszakítás nélkül – napjainkban a Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézete⁸ égisze alatt – működő Könyvtártudományi Tanszék teremtette meg.⁹

Könyvtárosság a szakmák sorában

Európa több államában, nálunk is, sokáig a legkülönbözőbb múlttal és előképzettséggel rendelkező személyek gondoztak könyvanyagokat, rendszerint a tulajdonos bizalmi embereként, gyakran érdemeikért, nem teljes munkaidőben. Magyarországon a könyvtáros szakma önálló foglalkozásként (azaz a könyvtári munkájáért rendszeresen fizetett, abból él, főállású könyvtáros) a könyvanyag növekedése és a gyűjtemények nyilvánossá válása okán a polgárosodás indukálta igények hatására a 18. század második felében kezd letisztulni. Ebben kiemelt szerep jut az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) 1802-es megalapításáig egyedüli magyar nyilvános gyűjteményünknek, az Egyetemi Könyvtárnak, ahová 1774-ben írnokként kinevezést kap Kovachich Márton György és Szatmári András, majd 1779-ben harmadik örként Henrich Gottfried Bretschneider. (A teljességhez hozzátartozik, hogy Klimó György 1774-ben tízezer forintos alapítványt tett egy könyvtáros és egy szolga fizetésére, de a téka a pécsi püspök halálát követően, egészen 1808-ig felügyelet nélkül maradt, majd egy papot neveztek ki könyvtárosnak, így nem volt meghatározó a világi könyvtáros gárda szárbá szökkenésében.)¹⁰

Az első könyvtárosi szakvizsga

A szakismeretek elsajátítására – a nyilvános könyvtárak és könyvtárosok csekély számából kiindulva – sokáig tehát kizárólag a bibliotékában dolgozva, egy szűk kör számára volt lehetőség. Azt is tudjuk, hogy többek akár jövedelem nélkül is vállaltak könyvtári állásokat – a későbbi alkalmazást remélve. Vértesy Miklós¹¹ 1874-re, 140 évvel ezelőttre datálja az első hazai szakvizsgát, melyet a Horvát Árpád vezetéke (1874–1876) alatt álló Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem Könyvtárában (ma Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár) tettek le. Vértesytől eredeztetve ugyanezt az időpontot említi Köhalmi Béla¹² és Kovács Máté,¹³ ahogy az 1982-ban megjelent könyvtártörténeti monográfiában ismét ezt írja

le Vértesy¹⁴ forráshivatkozás nélkül. A Könyvtárosbeli közleményében Vértesy az 1898. február 2-án tartott kezelőtiszti vizsgáról szól bővebben, így tudomásunk szerint mindezidáig nem kapott szakmai nyilvánosságot az első, 1874-ben bonyolított és történetileg úttörő jelentőségű könyvtárosi pályázat.

Az Egyetemi Könyvtár korabeli szervezete

Mielőtt rátérnénk a könyvtárosi vizsgák tárgyalására, fontos tisztázni a gyűjtemény munkatársainak hierarchiáját. Legalul helyezkedtek el a *szolgák, kiségitők* (az üzemeltetésért felelős kapusok, fűtők, takarítók, illetve raktárosok, teremfelügyelők). A *gyakornokok* – a későbbi könyvtárosként való foglalkoztatás reményében – gyakran ellenszolgáltatás nélkül dolgoztak. A *díjnokok* (pl. *írnokok*) alkalmazását nem kötötték szakvizsgához, „*többnyire egyetemet végzettek voltak és könyvtári gyakorlat nélkül, a tulajdonképpeni címleíró feladatát végezték.*”¹⁵ Mindkét kategóriában ideiglenes munkatársak is lehettek.

Szakszemélyzetként, a mai értelemben vett könyvtárosokként őket követték a *kezelőtisztek* (*hivatalnokok*), akiknek három besorolása ismeretes (felsorolásunk szerinti csökkenő presztízs-szel): első, második és harmadik tiszt. Számukra írták elő – a már említett pályázati rendszerben – a kezelői vizsgákat. Felettük álltak a *könyvtárőrök* (szintén három osztatú besorolásban), akik ugyancsak eredményes szakvizsga után kerülhettek a magasnak számító pozíciójukba, középvezetői rangban. A könyvtár irányítását az *igazgató* látta el, akinek kinevezése felségjog alapján történt a helytartótanács, majd a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére. A könyvtár az *Egyetemi Tanács* alárendeltségében működött. Az igazgató helyettesítését a könyvtárőrök egyike látta el, így e posztok betöltéséhez a felsőbb körök támogatása sem ártott. Az igazgató és az első ör rendszerint az egyetemi tanárok köréből került ki. A személyzet egy része (maga az igazgató is) bent lakott a könyvtár épületében.

Az idők (évtizedek, sőt évszázadok) során persze

kismértékben módosuló, de elveiben mindvégig fennálló szervezeti felépítést támasztja alá Tóth András és Vértesy Miklós *A Budapesti Egyetemi Könyvtár története* című kötetének¹⁶ több megállapítása is, melyből kiemeljük a megértést segítő, főbb adalékokat.

A felvilágosult abszolútizmus idejében nemzeti könyvtárrá vált, s a Széchényi Könyvtár mellett az ország legnagyobb gyűjteményében, az 1780-as évektől az igazgatón kívül két könyvtárőr, két írnok és egy szolgálta működött.

Toldy Ferenc (a könyvtár igazgatója 1843–1873 között) az új szervezeti szabályzatot 1847-ben, 99 fejezetben állította össze, melyek közül a VII. és VIII. egység a könyvtár belső kezelése, azaz adminisztrációja (78–91. §) és személyzete (92–98. §) felől intézkedik. Személyzeti vonatkozásban: az igazgatót a helytartótanács, az öröket, tiszteket és szolgálkat az egyetemi tanács nevezi ki. A könyvtári összes személyzet az igazgató közvetlen alárendelése alatt áll. Gondot kell fordítani arra, hogy „*a szolgán kívül éjjel mindig legalább egy tisztviselő a könyvtárépületben jelen legyen.*” A szabályzatot – kisebb módosításokkal – a kancellária 1848. március 14-én elfogadta és a nyolcvanas évekig szabályozta a könyvtár napi életét.

A könyvtárszolgák igazgatói utasítás szerinti feladatai: takarítás, fűtés, könyvtisztogatás, kapuzás, a tetőzet ellenőrzése, szellőztetés, olvasótermi ellenőrzés, könyvszállítás és reponálás (helyre rakás), vízmentesítés, a műszaki felszerelés karbantartása. Éjjel lakásáról nem távozhatott, nappal is csak előljárói tudtával. A régi hagyományoknak megfelelően azt sem nézték jó szemmel, ha megnősült, s gyerekszivaj zavarta meg a könyvtár csendjét. Felettesein kívül az egyetemi porkolábnak (vezető altiszt) is engedelmességgel tartozott.

A szabadságharc után politikai vizsgálat keretében személyi igazoló jelentéseket kértek. Az Egyetemi Könyvtár alkalmazottai, akik eleget tettek a parancsnak: *Toldy Ferenc* igazgató, *Rischel Ágost* ideiglenes segédőr, *Csery József* első tiszt („a könyvtár élő katalógusa”), *Tuppy József* második tiszt, *Dobocsányi Ignác* szolgálta.

Az igazgató beszámolója szerint *Reguly Antal* Németországban kórházi kezelés alatt áll, *Lugossy József* második ör Debrecenben tartózkodik, továbbá *Hanák János* segédőr önkényesen elhagyta az állását.

1850-ban kinevezést kapott: Toldy Ferenc igazgató, Reguly Antal első ör, Csery József első tiszt, *Garay János* írnok (1845-től ideiglenes írnok, professzorságból elbocsátották), Rischel Ágoston napidíjas.

Tuppy Józsefet megbízhatatlansága miatt menesztik, helyette *Révay János* áll munkába gyakornokként. A kinevezésekkel párhuzamosan az Egyetemi Tanács leszögezi, hogy „*az Egyetemi Könyvtár nem csupán az egyetemé, hanem egyúttal magyar közművelődési célokat is szolgál.*”

Toldy javaslatára az első öri lakás megszüntetésével folyóirat-olvasót és kéziratátartást rendeztek be. Ebből következtethetünk, hogy addig bent lakott az első ör.

A könyvtári személyzet ezután is elégtelen létszámú és rosszul fizetett volt, de szakértelmük és tudományos felkészültségük jelentős ellensúlyt képviselt. Toldy örökkel kapcsolatos elvárásai:

- ☉ általános tudományos műveltség (lehetőleg egy-két tudományág alapos ismerete),
- ☉ több élő és holt nyelv bírása,
- ☉ jó kézírás,
- ☉ könyvtári és bibliográfiai szakismeret,
- ☉ hivatali elkötelezettség,
- ☉ erkölcsi műveltség,
- ☉ külföldi vendégekkel történő előzékeny és szakszerű bánásmód.

Ugyanígy megfogalmazta a tisztekkel szembeni követelményeit is, melyek természetesen alacsonyabb szintűeknek mutatkoztak az örökénél. 1859-ben megszüntették, majd 1870-ben visszaállították a másodtiszti állást, s a „tiszt” elnevezés helyett az „írnok” beosztást alkalmazták. Az ideiglenes díjnoki besorolás második szolgai helyévé változott. Jelentősebb fizetésemelésre 1871-ben került sor, mely a kiegyezés után az alábbi képet mutatta (a bérezésre később még visszatérünk):

- ☉ Toldy Ferenc igazgató: 1260 Ft és 150 Ft lakpénz,

- ☉ Nagy Iván első ör: 945 Ft,
- ☉ Horvát Árpád c. másodőr: 735 Ft,
- ☉ Márki József írnok: 525 Ft és 210 Ft pótlék,
- ☉ Szennesy Zsigmond díjnok: 365 Ft,
- ☉ Szombathy Ignác ideiglenes díjnok: 383 Ft,
- ☉ Dobocsányi Ignác szolga (és könyvkötő): 300 Ft és szállás.

Tóth és Vértesy a könyvtár egyik történésze, *Dümmerth Dezső* nyomán¹⁷ részletesen foglalkozik a téka kishivatalnokaiával, leírja, hogy „*legnagyobb része szorgalmas volt, sőt, némelyik a mindennapok szürke és elfelejtett hőse, aki életét is odaadta az Egyetemi Könyvtár szolgálatában.*”

1874-től Toldy lemondása után *Horvát Árpád* az új igazgató, s az 1876-ban átadott könyvtárpalotában már új személyzet (az igazgató, az első és második ör, két raktáros és fűtő az épületben lakva) szolgálja ki az olvasókat. A létszám 1875 elején 11 főből (igazgató, 2 ör, 3 tiszt, 4 szolga, fűtő) állt, majd 1876-ban két díjnyokkal kiegészült: Horvát Árpád igazgató, Szinnyi József első ör, az igazgató helyettese, *Márki Sándor* másodőr (korábbi díjnok), *Máté Sándor*, *Kudora Károly*, *Litassy József* tisztek (korábbi díjnokok). A továbbiakban lényegében nem változott a könyvtárosi előmenetel.

A könyvtárosi szakvizsgák kezdetei az Egyetemi Könyvtárban – első öri pályázat 1874-ben

Vértesy Miklós tényközlésének utánajárva, levéltári kutatások alapján¹⁸ megállapítható, hogy az Egyetemi Könyvtárban egészen 1874-ig – pályázatot nélkülözve – az *igazgató előterjesztésére* engedélyezték a megüresedett állás-helyek betöltését. Az új (azaz a ma is használt) könyvtárépület átadása előtt két évvel azonban más helyzet állt elő, amely – ahogy később látni fogjuk – érdemi változást ugyan nem hozott a kinevezések folyamatában (az igazgató jelöltjei, a könyvtár akkori dolgozói nyerték el az állásokat), de a *szakmai elvek* lefektetésében hatalmas előretépést jelentett. Erre bizonyíték Horvát Árpád igazgató 1874. február 2-án, az Egyetemi Tanácsnak – a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatására – küldött véleménye: „*az Egyetemi*

*Könyvtárnál üresedésben lévő első őri állásnak mi módon eszközendő betöltése iránt.*¹⁹ Horvát leszögezi, „mily nagy feladat, mily nagy munka vár az összes könyvtári személyzetre a könyvtárnak az új épületben leendő felállítása, rendezése, lajstromozása, kiegészítése s az irodalom színvonalára emelése tekintetéből”, ennélfogva „a könyvtári állomások betöltésénél a becsületességen s buzgálmon kívül a könyvtárnoki szakképzettség lehet csak az egyedül jogosult vezérelni”, különös tekintettel az első őrre, akinek „az intézet egyik oszlopát kell képeznie szellemi tekintetben.”

Az igazgató a „szakképzettségnek kipuhatólására” a pályázatot tartja egyedüli üdvözítő útnak, amely azonban csak az új aspiránsokra vonatkozzék. Javasolja, hogy miniszteri biztos jelenlétében colloquimot (azaz vizsgát) tartsanak a következő témakörökkel: hazai és egyetemes irodalomtörténet, könyvészet, könyvtár-tan.

Kívánatosnak látja, hogy minden kinevezendő hivatalnokánál az első esztendő próbaévnék számítson.

A vizsgát azért is szorgalmazza, mert „számo-san vannak nálunk azon balhiedelemben, hogy a könyvtárnok szakképzettsége alig áll egyébből, mint a könyvcímek hibátlan lemásolásából, s a könyveknek a catalogus szerint eszközendő kikereséséből; innen magyarázható az is, hogy vajhmi sokan vélik nálunk, miszerint minden több kevesebb iskolát végzett s némi egyetemes műveltséggel bíró emberből alkalmas könyvtári hivatalnok válhatik, – ami pedig igen igen nagy tévedés –, miután a pályához jóval több hajlam és tanulmány kívántatik, mint sok más pályához. – Szükségesnek tartja végre alulírott a colloquimot azért is, nehogy az Egyetemi Könyvtár a pályázat kihirdetése után, a hirlapi reclame által előtérbe tolt himpellérek szünni nem akaró ostromának legyen kitéve.”

Előterjesztésében többször von párhuzamot a magántanári kinevezésekkel, amelyek során bevált vizsgarendszer, próbaidő működik és önéletrajzot, iskolai, illetve egyéb bizonyítványokat szükséges csatolni.

Az előterjesztés végül azzal zárul, hogy ilyen körülmények között Szinnyei József könyvtár-

tiszt első őri kinevezésére sem kerülhet sor, kizárólag a „kihirdetendő pályázat eredményétől függvén.”

Az Egyetemi Tanács Trefort Ágoston miniszterhez továbbítja a tervezetet, aki 1874. április 18-án született válaszában²⁰ elrendeli az első őri állás pályázati úton történő betöltésének megszervezését, s május 31-i beadási határidővel meg is jelenik a pályázati kiírás. A következő fellelt dokumentum szerint az Egyetemi Tanács 1874. október 3-án tartott, Kováts József rektor által elnökölt ülésén 1874. október 10-én 10 órára rendeli el a colloquimot, a könyvtárigazgatón kívül két tanácsstag (*Jendrássik Jenő*²¹ orvostudományi és *Kerégyártó Árpád*²² bölcsészeti prodeán) mint egyetemi biztosok jelenlétében.²³

Horvát Trefortnak 1874. november 20-án írt levele²⁴ szerint a pályázatra tíz „folyamodó jelentkezett, kik betűrendben a következők:” *dr. Bécsi János királyi törvényszéki orvos, Böhm Mihály erdélyi múzeumi-könyvtárnoki segéd, Jeszenák Ráfáel reáltanodai igazgatótanár, Király József budai királyi járásbírósi végrehajtó, dr. Kiss István egyetemi magántanár, Kubinyi Lajos, Óvári Lipót, Ozoray Árpád hírlapíró, dr. Márki József első könyvtártiszt és címzetes őr, Szinnyei József második könyvtártiszt. (Utóbbiak ketten „fokozatos előléptetésért folyamodnak.”)*

Október 10-én a két könyvtártiszt kivül senki sem jelent meg a vizsgán, így november 3-ára ismételt kollokviumot tűztek ki, ahol négyen vettek részt: Bécsi, Jeszenák, Márki és Szinnyei. „Jeszenák Ráfáel azonban jobban megfontolván a dolgot, a pályázattól az utolsó percben visszalépett, s folyamodványát a csatolmányokkal együtt visszavette.”

A kérdéseket előzetesen *Mészáros Ferenc* miniszteri tanácsos véleményezte, „ki meggyőződött arról, hogy a kérdések egytől egyig a könyvtárnoki segédeszközök s a könyvtárnoki teendők körül forognak miért is azoknak megfejtése az Egyetemi Könyvtár első őrétől teljes joggal követelhető; e nézetben osztottak a Tanács küldöttei is; és így mindent megtettünk, a mit csak lehetett a legalkalmasabb egyéneknek kipuhatólására” – tájékoztatja Horvát a minisztert, majd így folytatja: „A föltett kérdésekre Dr.

Bécsi János kir. törvényszéki orvos egyáltalán semmit sem bírt felelni.” Nem úgy Márki és Szinnyei, akik feleleteit a bizottság teljes mértékben kielégítőnek találta, így messzemenően javasolják kinevezésüket.

Horvát Árpád leszögezi, hogy „*könyvtárunk két buzgó hivatalnokával nem versenyezhettek azok kik (az egy Bőhm kivételével) soha közkönyvtárnál nem szolgáltak, – az engem legkevésbé sem lepett meg, miután jól tudom, hogy könyvtárnoki szakismereteket a könyvtárnoki hivatalnokok körén kívül hazánkban hiába keresnénk.*” Azután rátér a két munkatárs eddigi tevékenységének dicséretére, s anyagi megbecsülésük hiányára: „*nemcsak bármely elemi tanító, hanem a legtöbb kereskedői-segéd is anyagi tekintetben sokkal kedvezőbb helyzetben vagyon, mint az egyetemi könyvtár tisztviselői.*”

Lényegében ugyanezeket tartalmazza Horvát Árpád 1874. december 16-án az Egyetemi Tanácsnak írott jelentése,²⁵ melynek egyik mellékletként a vizsga jegyzőkönyvét, másikként pedig a jelentkezők „minősítvényi-tábláját” jelöli meg. Utóbbi sajnos nem lelhető fel az irattárban, így az előmeneteleket továbbra is homály fedi.

Hivatalnoki szakvizsgák az Egyetemi Könyvtárban – harmadik könyvtártiszt pályázat 1897/98-ban

Ugyancsak az ELTE Egyetemi Levéltárában kutatható dokumentumok alapján a következőkben bemutatunk egy több mint két évtizeddel későbbi, így már kiforrottabbnak tekinthető *harmadik könyvtártiszt* szakvizsgát, illetve annak sajátos körülményeit.

1897. június 13-án kelt iratában a belga követség – a magyar külügyminiszteren keresztül – a válás- és közoktatásügyi miniszterhez fordult annak kiderítésére, hogy „*a könyvtári szakra készülő jelöltektől megkívánható vizsgálat nálunk miképp van szervezve.*” A miniszter 1897. június 23-i, az Egyetemi Tanácsnak címzett felhívásában „*viszavárolag*”, „*sürgős véleményes jelentés végett*” az egyetemi könyvtárigazgatónak kéri kiadni a külföldi megkeresést, amelyet *Bognár István* rektor 1897. június 30-án meg is tett.

Szilágyi Sándor igazgató *Wlassics Gyula* miniszter rendeletére 1897. július 1-jei „*alázatos, tájékoztató jelentésében*”²⁶ kifejti a „*könyvtári szakvizsga letételének módozatait.*” A történeti forrásból kiderül, hogy hasonló módon szerveznek szakvizsgákat a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtáránál (azaz a mai Országos Széchényi Könyvtárnál) is, azonban más nyilvános közkönyvtáraknál erről nincs tudomás. Az *I. ábrában* olvasható szöveg is azt bizonyítja, hogy kizárólag férfiak jöhettek könyvtárosként számításba, hiszen katonaviselt vagy hadkötelezettség alól felmentett személy folyamodhatott munkáért.²⁷

Magyarországon a könyvtári szakra készülő jelöltől azaz gyakornoktól könyvtári szakvizsga nem kívántatván, az szervezve nincsen; azonban a könyvtári tisztviselői állásért pályázóktól már követeltetik ilyen vizsgának a sikeres letévése, melynek kiviteli módozatait a következőkben körvonalazom.

Ugyanis a budapesti m. kir. egyetemi könyvtárnál a hivatalnoki állás elnyeréséért folyamodó elébe a következő előfeltételeket szabták, t.i. köteles beigazolni, hogy

- a. magyar honpolgár,
- b. a tényleges katonai kötelezettségének eleget tett, vagy hadmentes,
- c. büntett vagy vétség miatt elítélve nem volt, hivatalvesztésre szóló ítélet hatálya alatt nincsen, csőd vagy gondnokság alatt nem áll, erkölcsi tekintetben ellene semmi kifogás nem foroghat fenn,
- d. egyetemet vagy akadémiát végzett és tudori oklevéllel bír, legalább egy évig nyilvános közkönyvtárnál gyakornokoskodott, a magyar nyelvben irodalmi jártassága van, az ókori classical nyelvekben (:latin, görög:) jártas, ezen felül a német, francia, angol és olasz nyelvek közül legalább egyet ismer, ezeken kívül a könyvtári szakvizsgát sikerrel kiállotta.

A könyvtári szakvizsga tárgyai pedig ezek:

- a. a könyvészet,
- b. a könyvtártan, melléktárgyúl véve a paleographiát és az oklevéltan elemeit,
- c. az egyetemes és a magyar irodalomtörténetnek a könyvtári szolgálat szempontjából különös fontossággal bíró részletei, végül
- d. egy vagy két, részletes címlapfelvétel a bizottság által meghatározott műről vagy művekről.

A vizsga, a címlapozáson kívül, szóbeli colloquiumból áll, egy-egy jelöltre nézve fél óráig tart, és a könyvtárnál alkalmilag (:ad hoc:) alakított bizottság előtt, zárt helyen tétetik le. E bizottság tagjai: az egyetemi tanács két kiküldöttje, a könyvtárigazgató, az első-és másodőr, az elnöki tisztet az egyetemi tanács egyik kiküldöttje teljesíti, a jegyzőkönyvet pedig a rangban ifjabb könyvtártiszt vezeti.

A vizsgabizottság kötelessége előbb a pályázati folyamodványokat, az ezekről a könyvtárigazgató által előzetesen szerkesztett, sorozatos kimutatással együtt átvizsgálni és meggyőződést szerezni arról, hogy a pályázati folyamodók szabályszerű minősítési kellékekkel bírnak, csak ezután térhet át a jelöltek megvizsgálására, melynek eredménye kiüntetésére

- a. ”jó”
  - b. ”elégséges”
  - c. ”ki nem elégitő”
- jelzés használatik.

Az egyetemi könyvtárnál a gyakornoktól semmi felvételi vizsga nem kívántatik, és ilyenné felvehető az olyan jelentkező, a ki egyetemet vagy akadémiát végzett, ha még oklevéllel nem is bír.

Az ország másik, nagy közintézeténél, t.i. a M. N. Múzeum könyvtáránál is, kevés eltéréssel a fennebb leírt módon van szervezve a könyvtári szakvizsgálat. A gyakornoktól itt sem kívánnak felvételi vizsgát.

E két, nyilvános közkönyvtáron kívül más helyen a tisztviselői jelölttől szakvizsgálat nem követeltetik, annál kevésbé a gyakornoktól.

Budapest, 1897. jul. 1.

Szilágyi Sándor
igazgató

1. ábra

Szilágyi Sándor könyvtárigazgató 1897. július 1-jén kelt tájékoztatója a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak a magyarországi könyvtárosi szakvizsgákról a belga nagykövetség megkeresésének hatására

1897. november 18-án átirat²⁸ készül a rektorhoz a harmadik könyvtártiszti állásra tervezett pályázat ügyében, melynek hirdetményét a 2. ábra segítségével tesszük közzé. Az egyetemi végzettség mellett követelményként jelenik meg

a magyar, német, görög és latin nyelvtudás, illetve a közkönyvtár kezelésében való jártasság, a nyilvános könyvtári munkavégzés igazolása pedig előnyt jelent. (Az első és a második tiszti állásnál már doktori oklevelet is követeltek.)

Pályázati hirdetés

A budapesti m. kir. tud. egyetemi könyvtárnál a X. fizetési osztályba tartozó, kezelő-tiszti állás a Nagyméltóságú vallás-és közokt. m. kir. minisztériumnak 41562/1897 sz. alatti rendelete alapján betöltendő.

Pályázni óhajtok felhivatnak, hogy pályázati folyamodványukat a Nagyméltóságú vallás-és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz címezve, 2 heti időtartam alatt a budapesti m. kir. tud. egyetemi rectori irodába nyujtsák be.

Pályázati feltételek:

- a. egyetemi végzettség,
- b. a magyar és német nyelvnek szó-és írásbelileg teljes ismerete,
- c. az ókori classica nyelvekben (görög, latin) jártasság,
- d. a közkönyvtári kezelésben gyakorlottság, a melynek beigazolása végett a könyvtár igazgatósága előtt egy vizsga letevése kívántatik.

Megjegyzendő, hogy nyilvános könyvtárnál alkalmazottak előnyben részesülnek.

Budapest, 1897. nov. 18.

rector

2. ábra

Az 1897. november 18-án kelt harmadik könyvtártiszti álláspályázat szövege

Az állásra többen is jelentkeztek, az előzetes minősítés szerencsére itt fennmaradt, az *I. táblázatban* foglalták össze. 1898. január 29-én értesítést intéztek a pályázókhoz, majd ennek alapján sor került a megmérettetésre. Az 1898. február 5-én tartott harmadik könyvtártszti vizsgálóbizottsága:

☉ *Berger János* prorektor (rektor: 1880/1881. tanév) „Esztergom főegyházmegyei áldozár, hittudor, az ószövetségi tanulmányok, sz. írásmagyarozat s héber nyelv ny. b. tanára, a hittudományi kar volt dékánja”²⁹ mint elnök;

☉ *Ponori Thewrewk Emil* egyetemi tanár, klaszika-filológus, műfordító (az 1899/1900. tanévben az egyetem rektora);³⁰

☉ *Szilágyi Sándor* miniszteri tanácsos, könyvtárigazgató (1878–1899);

☉ *Máté Sándor* és *Kudora Károly* könyvtárörök, előbbi 1899-ben, Szilágyi halála után a könyvtár megbízott igazgatója,³¹ utóbbi az első magyar könyvtártani munka írója;³²

☉ *Dézsi Lajos* könyvtártszti (a szegedi egyetem bölcsészkarának későbbi tanszékvezetője, dékánja és rektora, irodalomtörténész), jegyző.

A meghallgatást taglaló vizsgálóbizottsági jegyzőkönyv³³ tanúsága szerint Szilágyi Sándor felhívta a figyelmet arra, hogy „a pályázat kihirdetése alkalmával a betöltendő állás címéből kihagyatott a „kezelőtiszt” szó, s egyszerűen III. osztályú könyvtártszti állásra hirdettetett pályázat. Ezt a végből tartja szükségesnek hangsúlyozni, mivel a pályázati feltételek is ehhez szabottak s míg a könyvtártszti állásra pályázóktól doktori oklevél, a jelenleg szóban forgó kezelőtiszt állásnál csupán egyetemi végzettség kívántatott meg a folyamadóktól. Továbbá míg a könyvtártszti vizsgának a diplomatika, palaeographia, magyar irodalomtörténet, könyvészeti és könyvtártani elméleti ismeretek, stb. képezik tárgyát, addig a kezelőtiszt vizsgálat gyakorlati szempontokra tekintettel e tudományágak elhagyásával a classicus és egy modern nyelv ismeretét s könyvtári gyakorlati ismereteket kíván a pályázóktól. Ezen indokokra tekintettel kéri jegyzőkönyvbe venni, hogy a mostan tartandó kezelőtiszt vizsgálat nem képesít az I.

és II. osztályú könyvtártszti állásra s a mostani vizsgálatot sikerrel kiállott pályázó magasabb (könyvtártszti) vizsgálat letéte nélkül üresedés esetében nem reflectálhat az állásra, illetőleg előléptetésre, sem a könyvtártszti teendőkre nézve az alapszabályokban biztosított jogokra és hatáskörre nem tarthat igényt.”

A bizottság elfogadta az igazgató előterjesztését: „ennek értelmében kimondatik, hogy jelen alkalommal kezelőtiszt vizsgálat tartatik, mely nem képezi a magasabb (I. és II.oszt.) könyvtártszti állásra, s a mostani vizsgálatot sikerrel letett pályázó a magasabb könyvtártszti minősítés megszerzése nélkül a majdan megüresedendő I. és II. osztályú könyvtártszti állásra nem reflektálhat; továbbá az egyetemi tanács felkératik, hogy a M. vallás és közoktatásügyi Minisztériumhoz intézendő felterjesztésében a kinevezendő pályázó kezelőtiszt címét és jellegét hangsúlyozza.”

Az öt jelentkező közül 1898. január 31-én *Steiner Károly* visszalépett, *Turchányi Tihamér* betegség miatt nem tudott megjelenni, a fennmaradó három pályázóból *Tetzel Lőrinc* és *Greifel György* tudta végzettségét szabályszerűen igazolni. *Kováts László* tanárjelölt nem rendelkezik végbizonnyítvánnyal, azonban „*Szilágyi Sándor* könyvtárigazgató megjegyzi, hogy értesülése szerint az egyetem bölcsészeti karának dékánja már kiállította a *Kováts* egyetemi végzettségét tanúsító hivatalos igazolványt s az minden órában várható.” A bizottság végül úgy dönt, hogy „*Greifel György* és *Tetzel Lőrinc* okmányaik alapján, *Kováts László* pedig föltételesen vizsgálatra bocsáttatnak, ez utóbbi oly kikötéssel, hogy márcziusig szerezze be végbizonnyítványait, mely egyetemi végzettségét igazolja.”

„*Kovács László* behivatván előadja, hogy abban az esetben, ha csakugyan kezelőtiszt állásra hirdetik pályázat, visszalép. *Berger János* még egyszer megkérdi, hogy ez által ne engedje magát elrémítetni s visszalép-é? Megmarad előbbi elhatározása mellett.” – ennek következtében *Greifel* és *Tetzel* marad versenyben, akik felváltva a következő feladatokat kapják.

Írásbeli fordítás latinból (*Cicero Opera Omnia* I. kötet cím és előszó), görögöl (*Homéros* egy sora), németből (*Karst: Geschichte Manfreds* első fejezet), majd könyvfölvételi példák.

Szöbeli kérdések a könyvészeti kézikönyvek, a könyvrendelés, a könyvtárban és a könyvtári ügyrend témaköreiből: „Mi a bibliográfia? ▪ Micsoda könyvészeti művek vannak? ▪ Német, francia, angol, olasz könyvészeti művek ▪ Ha egy műből hiányzik a III. kötet, mit csinálunk

vele? ▪ Egy új könyvvel rendezés szempontjából mit csinálunk? ▪ A folyóiratokat hogy kezeljük? ▪ Encyklopédiák ▪ Egy rendelet ha jönne az egyetemi tanácstól, mit csinálna vele? ▪ Ha egy régi könyvet óhajtana a kar megrendelni, mit csinálna vele?”

Greifel György	Magyar honpolgár, Kun Szent Márton, 1864. június 15.	Az A% alatti végbi-zonyítvány szerint a budapesti egyete-men a bölcsészeti 4 évi tanfolyamot az 1889/90-ik tanévben befejezte. A classica- philo-logiai tanfolyamot hallgatta.	Közönyvtárnál nem volt alkalmazva.	A classica- philolo-giai ismerete az A % alatti és a B% alatti mellékletben iga-zoltatik.	Nincsen	A B% alatti mel-léklet szerint jelenleg a Fekete József-féle nyilvános gymnáziumba rendes tanári minőségbe van alkalmazva. A katonai kötele-zettséget túlhaladó korban van.
Kovács László	Magyar honpolgár Polgárdi, Fehér-megye 1871. nov. 5-én.	Mellékel 2 db. leczkekönyvet, mely-lyel igazolja, hogy a budapesti egyetemen eleinte a jog és ál-lamtud. kar, később a bölcsészet tudom. kar rendes hallgatója volt, de az egyetemi végzettséget nem-tudja igazolni.	A „M.N. Muzeum” könyvtáránál nap-idíjas minőségben szolgál 1897. márc-zius 1-től kezdve máig az igazgató örnek mellékelt bi-zonyítványa szerint	A classica-philologiai ismeretét a mellékelt leczkekönyvvel igazolja.	Irodalmi munkássága jeléül 3 db füzetet mellékel a „Pallas-lexikon”-ból.	Katonai kötelezettségének eleget tett a mellékelt katonai könyvecské szerint. Az egye-temi szabályszerű végzettséget nem tudja beigazolni. A pályázati vizsgától 1898. febr. 5-én visszalépett.
Steiner Károly	Magyar honosságát, továbbá születési idejét és helyét nem igazolja, folyamodványában azt állítja, hogy 68 éves.	Tanulmányaira nézve semmi bizonyítványt nem mellékel.	Közönyvtárnál nem volt és nincsen alkalmazva.			Egyetemi végzettséget nem tud igazolni. Ennélfogva a leglényegesebb pályázati feltételnek nem tud megfelelni. Az 1885. és az 1896-iki ország kiállításán feltűyelői minőségben volt alkalmazva. A pályázattól 1898. jan.31-én vissza-lépett.
Tetzel Lőrincz	Magyar honpolgár Rajka (Mosonmegye) 1872. szept.14.	A mellékelt végbi-zonyítvány szerint az 1896/7 tanévben a budapesti egyetemen az egye-temi tanulmányait szabályszerűn befejezte. Itt egy jogtudori szigorlatot is tett le.	A budapesti egye-temi könyvtárnál 1893. decz. 1. óta napidíjas gyakornoki minőségben meg-szakítás nélkül volt és van jelenleg is alkalmazva.	A mellékelt bi-zonyítvány szerint: a magyar és német nyelvben szó és írásbelileg teljes ismerettel bír, ezen kívül az ókori, clas-sicai (görög, latin) és a francia nyelvben jártas.		Hadmentes. A Remington-féle gép-kezelésben jártas, a mi a czédulázásnál nagyon előnyös. A folyamodók között az 1897.XXI t. az 2. §-ének 2. pontja alapján kezelőtiszti állás betöltésénél elsőbbséggel bír.
Turchányi Tihamér					Irodalmi munkássága jeléül „Tabellae chronographicae” című művét mel-lékel.	Folyamodványában semmivel sem igazolja, hogy a pályázati feltételeknek megtudna felelni. A pályázati vizsgán nem jelent meg.

1. táblázat

Az 1897. február 5-én tartott kezelőtiszti vizsgára jelentkezők előzetes minősítése

„A vizsgálat eredményeit a bizottság kellő megfontolás tárgyává tévén, kimondja, hogy mindkét pályázó megfelelné ugyan a kezelőtiszti állás feltételeinek, de a vizsgálat eredményéből inkább Tetzel Lőrincz mindenessen elsősege tűnik ki, akinek különösen gyakorlati jártassága nagyobb, s így első helyen őt tatja ajánlhatónak.” A feleletek alapján tehát Tetzel bizonyult jobbnak, aki nem mellesleg 1893 óta napidíjas gyakoronokként dolgozott az Egyetemi Könyvtárban, így megkapta az állást.

A könyvtárkezelésre vonatkozó kérdésekből ugyancsak leszűrhető, hogy könyvtári helyismeret nélkül nehezen elképzelhető a sikeres vizsga. Fontosnak tartották, hogy Tetzel a Remington-féle gépkezelésben jártas, amely a cédulázásnál nagyon előnyös. Ez abból is kiviláglik, hogy 1897. június 20-án felterjesztés³⁴ született a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz az éves költségvetés terhére egy Remington-féle írógép beszerzése érdekében. „A czédulakatalógusnál a címcédulák másolásával kipróbáltam egy Remington-féle írógépet, s nagyon alkalmazhatónak találtam.” – írja a könyvtárigazgató a miniszternek. A fenntartói engedély 1897. július 6-án meg is érkezett.

Tetzel Lőrinc 1914-től első őri kinevezést kapott, majd 1925–1926 között, másfél éven át a könyvtár vezetőjeként is dolgozott. A sors fintora, hogy mivel nem őt, hanem Pasteinert nevezték ki később főigazgatónak, ezért feltételezések szerint öngyilkos lett.³⁵

Könyvtárosi jövedelmek

Korábban már utaltunk arra, hogy a könyvtárosok alulfizetettek és túlterheltek voltak, kevés státusszal rendelkezett a gyűjtemény.³⁶ A bérek rendezésére az 1893. évi IV. törvénycikk az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről³⁷ adott lehetőséget. A 2. § szerint: „Az állami tisztviselő – külön intézkedéseken alapuló netaláni más illetményein kívül – fizetési osztályának megfelelő a) fizetésre és b) lakpénzre tarthat igényt.”

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium alá tartozó foglalkoztatottak besorolásaiból (és természetesen bérezéséből) kirajzolódó kép mutatja az egyes könyvtárosi beosztások társadalmi ranglétrán elfoglalt helyét, presztízsét:

„VI. fizetési osztály: Ministeri osztálytanácsos, számvevősegi igazgató, tankerületi főigazgató, tanfelügyelő, budapesti királyi egyetemi könyvtári igazgató, országos mintarajziskola és rajztanárképző intézeti igazgató, az országos képtár igazgatója, az iparművészeti muzeum igazgatója, a technológiai iparmúzeum igazgatója, festészeti mesteriskolai rendes tanár. [...]

VIII. fizetési osztály: Ministeri segédtitkár, segédhivatali főigazgató, számtanácsos, tanfelügyelő, könyvtári őr, klinikai gondnok, egyetemi gazdasági ellenőr, egyetemi tanácsjegyző, üvegtechnikai műhelyvezető, középiskolai tanár-képző gyakorló-iskolai rendes tanár, gondnok a kolozsvári egyetemnél, titkár a műegyetemnél, országos mintarajziskola és rajztanárképző intézeti tanár, iparművészeti iskolai tanár, gymnasiumi igazgató, gymnasiumi tanár, reáliskolai igazgató, reáliskolai tanár, felsőbb leányiskolai igazgató, felsőbb leányiskolai tanár, tanítóképző-intézeti igazgató és tanár, tanítónőkészítő-intézeti igazgató és tanár, muzeumi titkár, muzeumi őr, meteorológiai észlelő.

IX. fizetési osztály: Ministeri fogalmazó, segédhivatali igazgató, számvizsgáló, segédtanfelügyelő, könyvtári őr, könyvtári tiszt, könyvtári segéd, quaestor, gymnasiumi tanár, reáliskolai tanár, felsőbb leányiskolai tanár és tanítónő, tanítóképző intézeti tanár, tanítónőkészítő intézeti tanár és tanítónő, muzeumi segédőr, iparművészeti muzeumi őr, technológiai iparmuzeumi őr, titkár a műemlékek országos bizottságánál, polgári és felső népiskolai rendes tanító és tanítónő.

X. fizetési osztály: Ministeri segédfogalmazó, irodatiszt, számellenőr, tankerületi tollnok, segédtanfelügyelő, könyvtári tiszt, quaesturai ellenőr, quaestor, egyetemi tanácsjegyző, országos mintarajziskola és rajztanárképző-intézeti segédtanár, iparművészeti iskolai tanársegéd, felsőbb leányiskolai tanítónő, felsőbb leányiskolai zenetanár és segédtanítónő, tanítóképző-intézeti segédtanár, tanítónőkészítő-intézeti

tanítónő, polgári iskolai és felső népiskolai tanító, muzeumi segéd, titkár az országos képtárnál, meteorológiai segéd, iparművészeti muzeumi titkár.

XI. fizetési osztály: Irodatiszt, irodasegédtszt, számtiszt, írnok, tollnok, házfelügyelő, zenetanító, segédtanítónő, tanítóképző intézeti tanító, segédtanító.”

A VI. fizetési osztályba sorolt könyvtárigazgató 2500–3000 forintot keresett, míg a VIII–X. kategóriába tartozó könyvtárőrök és -tisztok 800–1800 forint, a XI. szintű írnokok pedig 500–600 forint fizetésre tarthattak igényt. Emellé ún. *lakpénz* is járt, ugyancsak beosztástól függően 300–800 forint havonta. Azok, akik természetben kaptak elhelyezést, természetesen nem tarthattak igényt a juttatásra, így a könyvtárban lakó tisztviselők sem. Viszonyítási alapként kézenfekvő lehet megemlíteni az imént szóba került Remington-írógép árát, mely 290 Ft volt.

„Az Egyetemi Könyvtár által taposott nyomokon továbbhaladva”³⁸

A 16. század második felétől – több mint 450 éve – szisztematikusan gyarapított és folyamatosan működő Egyetemi Könyvtár másfél milliós állományával a nemzeti kulturális örökség része, de nemzetközileg is ismert és elismert. A számos világritkaságot (közülük 185 kódexeket – ebből 14 korvinát –, illetve 1200 ősnymtatványt, 11 000 antikvát, 16 500 barokk kötetet és 75 000 18. századi könyvet) őrző gyűjtemény nemzetgazdasági szempontból is kiemelt jelentőségű, fokozottan védendő. Az ország első nyilvános könyvtárpalotája ugyanígy az egyetem büszkesége, az eredetileg is könyvtár céljára emelt műemléképület nemzetközi viszonylatban is kuriózumnak számít.

A gyűjtemény és az infrastruktúra mellett, napjaink divatos kifejezésével élve, a humán erőforrás-fejlesztésre térve jogosan hangsúlyozhatjuk azt is, hogy – az egyetemi könyvtári álláshe-lyek betöltése nyomán, illetve az előléptetések hatására – a hazai könyvtári szakképesítés kialakulása tudományegyetemünkhöz kötődik, rendszerének fejlődése innen eredeztethető. Az

is kétségtelen, hogy mindaddig mintául szolgált a többi bibliotéka számára, míg az egyetemi intézményes könyvtárosképzés ugyancsak a mostani ELTE berkeiben megszerveződött, s vált a könyvtártudományi stúdiumok vezető hazai műhelyévé. Közleményünk – primer forrásokon nyugvó – szemelvényei a könyvtárosi pálya magyarországi létrejöttének fontos lenyomatait, melyek a 21. században is termékeny hatással bírnak munkánkra.³⁹

A szerző köszönetet mond *Patkósné Tóth Zsuzsanna* könyvtárosnak (ELTE BTK Könyvtár- és Információ-tudományi Intézet), valamint *Székely Hunor* levéltárosnak (ELTE Egyetemi Levéltár) a tanulmány elkészítéséhez nyújtott nélkülözhetetlen segítségükért.

Jegyzetek

1. VÉRTESY Miklós: Könyvtáros-vizsga 60 évvel ezelőtt = A Könyvtáros, 8. évf. 1958. 8. sz. 574. p.
2. A tanulmányunkban részletesen tárgyalt Egyetemi Könyvtár után a Fővárosi Nyilvános Könyvtárban (ma Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) rendelkeztek el először szakvizsgákat. Ld. Budapest Székesfőváros könyvtárainál rendszeresített könyvtári szakvizsga szabályzata. Bp. Székesfővárosi házinyomda. 1911. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény, BQ 023/3)
3. SZELLE Béla: Harmincéves az egyetemi könyvtárosképzés = Könyvtáros, 29. évf. 1979. 6. sz. 316. p.
4. BÉNYEI Miklós: Kovács Máté elmaradt előadása az IFLA budapesti kongresszusán: „A könyvtárosképzés rendszere Magyarországon” = Könyvtári Figyelő, 23. évf. 2013. 3. sz. 517. p.
<http://ki.oszk.hu/kf/2013/09/kovacs-mate-elmaradt-eloadasa-az-ifla-budapesti-kongresszusan-a-konyvtaroskepzes-rendszere-magyarorszagon> [2015.05.06.]
5. CZÖVEK Zoltán: Az egyetemi könyvtárosképzés megindulása Magyarországon = Képzés és Gyakorlat, 8. évf. 2010. 3–4. sz. 23. p.
http://epa.oszk.hu/02600/02641/00001/pdf/EPA02641_kepzes_es_gyakorlat_2010_03-04_021-042.pdf [2015.05.06.]
6. A Közoktatásügyi Népbiztosság 87.745/III.b. számú rendelete a Könyvtárosi-Tanfolyamról – Részleteiben ld. KŐHALMI Béla: A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye. Bp. Gondolat Kiadó, 1959.
7. FUTALA Tibor: Kronológia a hazai könyvtárosképzés és továbbképzés változásainak figyelemmel kíséréséhez =

- Könyvtári Figyelő. 26. évf. 1980. 2. sz. 137. p.
8. KISZL Péter: Transzparencia és könyvtárosképzés az ELTE BTK-n = Könyvtári Levelező/lap, 24. évf. 2012. 12. sz. 3–10. p.
  9. KOVÁCS Máté: Az egyetemi könyvtárosképzés két évtizedes fejlődése és főbb kérdései. Bp. 1970. <http://mek.oszk.hu/06700/06707/06707.htm> [2015.05.06.] és SEBESTYÉN György: Az egyetemi könyvtárosképzés ötven éve. Az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének rövid története. Bp. ELTE Eötvös Kiadó. 2001.
  10. V. WINDISCH Éva: Fejezet a könyvtárosi pálya magyarországi kialakulásának történetéből = Magyar Könyvszemle, 73. évf. 1957. 2. sz. 137–138. p.
  11. Vértesy Miklós: i. m.
  12. Kóhalmi Béla: i. m. 179. p.
  13. Kovács Máté: i. m.
  14. TÓTH András – VÉRTESY Miklós: A Budapesti Egyetemi Könyvtár története (1561–1944). Bp. Egyetemi Könyvtár, 1982. 342. p.
  15. KLIMES-SZMIK Katalin: Az új könyvtárpalota felépítésétől a századfordulóig 1874–1899. In: Az Egyetemi Könyvtár egy évszázada 1874–1980. Bp. ELTE Egyetemi Könyvtár, 2008. 16. p.
  16. Tóth András – Vértesy Miklós: i. m.
  17. DÜMMERTH Dezső: Az Egyetemi Könyvtár személyzete 1597–1961. Kézirat. (ELTE Egyetemi Könyvtár Kézirattár, G 916)
  18. Az ELTE Egyetemi Levéltárában a legrégebbi irattári napló az 1884–1887 közötti időszakra vonatkozik, a megelőző évek esetében a mai értelemben vett iktatókönyv nem lelhető fel.
  19. A budapesti Tudomány-Egyetem Tekintetes Tanácsához véleményes jelentése Horvát Árpád egyetemi könyvtárnoknak az üresedésben lévő első őri állomás betöltését illetően. 1874. február 2. (ELTE Egyetemi Levéltár 19/a, 1874.)
  20. ELTE Egyetemi Levéltár, 19/a, 1874/3947.
  21. Orvos, fizikus, az MTA rendes tagja, a budapesti Élettani Intézet létrehozója.
  22. Művelődéstörténész, az MTA levelező tagja.
  23. ELTE Egyetemi Levéltár, 19/a, 1874/11.
  24. Horvát Árpád egyet. könyvtárigazgató jelentést teszen az első őri állomásra hirdetett pályázatról. (ELTE Egyetemi Levéltár, 19/a, 1874/245.)
  25. Horvát Árpád könyvtárigazgatónak véleményes jelentése az első őri állomás betöltéséről (két melléklettel). 1874. december 16. (ELTE Egyetemi Levéltár 19/a, 1874.)
  26. Felterjesztés a vallás és közokt. m. kir. ministeriumhoz a könyvtári szakvizsgák szervezésének leírása ügyében. 1897. július 1. (ELTE Egyetemi Levéltár 19/a, 1898/231.)
  27. Vö. „1901-ben vették fel az érettségivel és olasz, német, román nyelvtudással rendelkező Platz Helént gépirónőnek, de valójában ő készítette az új könyvek címléírását. 1906-ban fogadták el először egy nő jelentkezését könyvtárügyi státuszra, ez a hölgy Czeke Marianne volt, akinek ekkor már magyar tanári diplomája mellett bölcsészdoktorátusa is volt.” – olvasható Fabó Edit kutatásaiból (Az Egyetemi Könyvtár a dualizmus második felében. In: Az Egyetemi Könyvtár egy évszázada 1874–1980. Szerk. Szögi László. Bp. ELTE Egyetemi Könyvtár, 2008. 62–63. p.)
  28. Átírat a rectorhoz a III. könyvtárügyi állásra hirdetendő pályázat ügyében. 1897. november 18. (ELTE Egyetemi Levéltár 19/a, 1897/327.)
  29. Beszéd, mellyel 1880. szeptember 1-én a Budapesti Kir. Magy. Tudomány-Egyetemen Rectori székét elfoglalta Berger Ev. János, Esztergom főegyházmegeyi áldozár, hittudor, az ószövetségi tanulmányok, sz. írás magyarázat s héber nyelv ny. b. tanára, a hittudományi kar volt dékánja <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/9430> [2015.05.06.] és <http://www.elte.hu/rektorok> [2015.05.06.]
  30. Thewrewk Emil (ponori) In: Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái 14. köt. Bp. Hornyánszky Viktor, 1914. 106–110. col., <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/t/t27708.htm> [2015.05.06.]
  31. <http://www.konyvtar.elte.hu/regi/magunkrol/tortenet/foigok.html#mate> [2015.05.06.]
  32. KUDORA Károly: Könyvtártan. Bp. Dobrowsky és Franke, 1893. <http://mek.oszk.hu/11900/11913/11913.pdf> [2015.05.06.]
  33. Jegyzőkönyv az 1898. február 5-én a kir. magyar tudományegyetemi könyvtár helyiségében tartott könyvtári vizsgálóbizottsági ülésről. 1898. február 5. (ELTE Egyetemi Levéltár, 19/a, 1898/68.)
  34. Felterjesztés a magyar vallás- és közokt. m. kir. ministeriumhoz a könyvtári átalány terhére egy Remington-féle írógép beszerzése ügyében. 1897. június 20. (ELTE Egyetemi Levéltár, 19/a, 1898/226.)
  35. <http://www.konyvtar.elte.hu/regi/magunkrol/tortenet/foigok.html#tetzel> [2015.05.06.]
  36. V. Windisch Éva: i. m. 144–145. p.
  37. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6487> [2015.05.06.]
  38. V. Windisch Éva: i. m. 152. p.
  39. Az ELTE Egyetemi Könyvtárának, valamint a Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézetének jelenleg is zajló, az elmélet és a gyakorlat összhangját célzó szakmai együttműködését, illetve annak koncepcionális modelljét ismerteti KISZL Péter: Könyvtártudomány elméletben és gyakorlatban – intézményi együttműködés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 61. évf. 2014. 7–8. sz. 251–266. p.

Béérkezett: 2015. május 11.